

Sammendrag FoU-prosjekt 164017 – Utvikling av gode yrkesfaglærere

Hva kjennetegner en god yrkesfaglærer? Hva slags kompetanseutvikling trenger en yrkesfaglærer for å holde seg faglig oppdatert og gi elevene god opplæring? Hvordan kan forholdene legges til rette for at yrkesfaglærere i videregående skole skal kunne delta i kompetanseutvikling uten at det går ut over elevenes læring? Dette er blant spørsmålene som stilles i denne rapporten. Et viktig formål er å gi fylkeskommunene som skoleeiere og ledelsen ved den enkelte skole et bedre grunnlag for å utvikle lokale kompetansestrategier for lærere som underviser i programfag i videregående skole.

Rapporten er basert på et omfattende datamateriale. Vi har gjennomført en spørreundersøkelse blant yrkesfaglærere i alle utdanningsprogram i tre fylker. Videre har vi gjennomført gruppeintervjuer med rektorer, lærere og elever i de samme tre fylkene. I tillegg er det gjennomført telefonintervjuer med ansatte i opplæringskontor og med ansatte i den fylkeskommunale administrasjonen i alle fylker. Totalt er det gjennomført 39 intervjuer med 125 personer.

Hovedfunn fra intervjuene

I den kvalitative delen av prosjektet intervjuet vi lærere og elever fra utdanningsprogrammene bygg- og anleggsteknikk (BA) og teknikk og industriell produksjon (TIP). I tillegg intervjuet vi rektorer, opplæringskontor og ansatte i fylkeskommunen som i denne sammenheng uttalte seg på vegne av fylkeskommunen som skoleeier. Informantene ble blant annet bedt om å vurdere hva som kjennetegner en god yrkesfaglærer. I intervjuene ble det lagt vekt på at den gode yrkesfaglærer må kunne sitt fag. Samtidig må han eller hun være en god formidler og pedagog. Det innebærer blant annet at læreren må være engasjert og ha evne til å begeistre elevene. I tillegg må yrkesfaglæreren være en god relasjonsbygger. Læreren må etablere et tillitsforhold til den enkelte elev og bidra til å skape et godt læringsmiljø i klassen gjennom god klasseledelse. Den gode yrkesfaglæreren samarbeider også godt med kolleger og deler kunnskap, erfaringer og undervisningsopplegg innad i fagfellesskapet. For lærere på yrkesfag er det i tillegg av stor betydning å ha gode kontakter og et tett samarbeid med lokale næringslivet.

Det er tilsynelatende bred enighet mellom de ulike informantgruppene om at den gode yrkesfaglæreren er en som både er faglig sterk, en god pedagog og en god relasjonsbygger. Det ser derimot ut til å være større forskjeller i vurderingen av hvilken type kompetanse yrkesfaglærerne har mest behov for å styrke. Lærerne etterspør særlig kompetanseutvikling knyttet til endringer i arbeidslivet og behovet for faglig oppdatering. Rektorene legger på sin side noe mer vekt på behovet for å styrke lærernes pedagogiske kompetanse. Ifølge rektorene er det blant annet behov for å utvikle lærernes analytiske evner og kompetanse i digitale ferdigheter. Både rektorer og skoleeiere forteller at det innenfor enkelte utdanningsprogram

er store utfordringer knyttet til rekruttering av yrkesfaglærere. Mange lærere mangler pedagogisk utdanning og blir tilsatt på vilkår om å fullføre denne utdanningen senere. Noe av behovet for pedagogisk kompetanse må derfor ses i sammenheng med rekrutteringspraksis i yrkesfagene.

Når det gjelder valg av læringsform, gir både lærere, rektorer og skoleeiere uttrykk for at de er positive til kompetanseutvikling gjennom hospitering. Enkelte skoleeiere tar til orde for at hospitering burde være et krav. Det som i praksis gjør det vanskelig for lærerne å benytte seg av hospitering, er at dette vanligvis krever mange dagers fravær fra skolen. Det innebærer at det må skaffes vikar, noe som ofte er vanskelig. I tillegg opplever lærere at gode hospiteringsopplegg krever mye forarbeid av lærer og bedrift og mye etterarbeid overfor elevene. Dette er noe av bakgrunnen for at lærerne foretrekker korte kurs og andre læringsformer som kan gjennomføres uten lange fraværperioder.

Skolebaserte utviklingstiltak innebærer at ett tiltak rettes mot flere lærere ved skolen og ofte mot ulike lærergrupper. Dette er en effektiv utviklingsform fordi den når fram til flere, i tillegg til at lærere sammen kan reflektere over nyervervet kunnskap i etterkant av kurset eller seminaret. Skolebasert kompetanseutvikling er en foretrukket læringsform både blant skoleeiere og rektorer. Lærerne selv etterlyser en mer systematisk tilnærming til faglig oppdatering. Skolebasert kompetanseutvikling kan være et eksempel på en systematisering av kollegastøttet læring.

Yrkesfaglærerne har mindre tilgang på poenggivende tiltak enn kolleger som underviser i fellesfag/studiespesialiserende fag. Denne skjevheten tematiseres hos alle informantgruppene. Lærerne har også begrensede muligheter for å delta på kompetansehevende tiltak som gir uttelling i form av høyere lønn. Både rektorene og skoleeierne retter oppmerksomheten mot rollen KS kan spille for å løfte fram yrkesfaglærerne og deres kompetanseutviklingsbehov blant myndighetene. Dessuten peker informantene på behovet for et tettere samarbeid med universitets- og høyskolesektoren i å utvikle relevante, poenggivende videreutdanningsopplegg for yrkesskolelærerne.

Hovedfunn fra spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen viser at den kompetanseutviklingen som yrkesfaglærerne selv opplever å ha størst behov for, er knyttet til endringer i arbeidslivet. Det er særlig den teknologiske utviklingen som skaper nye kompetansebehov. Nær halvparten av de spurte oppgir å ha et stort behov for opplæring i bruk av ny teknologi. Mange yrkesfaglærere har også behov for oppdatering i eget fag, uten at dette nødvendigvis handler om utvikling av ny teknologi. Videre er det mange lærere som ønsker å utvikle tettere kontakt med arbeidslivet for å kunne hjelpe elevene å finne gode praksisplasser og læreplasser.

Generelt kan kompetanse utvikles både gjennom formell videreutdanning, gjennom korte kurs, seminarer og konferanser eller gjennom uformelle læringsformer, der læring er nært knyttet til arbeidsutøvelsen. Hospitering er et eksempel på en uformell læringsform. For yrkesfaglærere kan hospitering i arbeidslivet i mange sammenhenger være en egnet læringsform. Det kommer også klart til uttrykk i spørreundersøkelsen. Over 40 prosent av lærerne mener at hospitering kan være en aktuell læringsform dersom formålet er å få mer kunnskap om ny teknologi eller annen faglig oppdatering. En annen foretrukket læringsform er korte kurs. I tillegg oppgis kontakt med arbeidslivet som en viktig kilde til læring. På

områder som gjelder pedagogikk og lærerrollen foretrekker lærerne ny kompetanse gjennom korte kurs, eller gjennom konferanser og seminarer. I tillegg regnes diskusjoner med kolleger på egen arbeidsplass som en god læringsform.

I spørreundersøkelsen ble lærerne også bedt om å ta stilling til et forslag om å etablere en nasjonal yrkesfaglærerpris. I dette spørsmålet delte lærerne seg i tre. Én gruppe (37 prosent) var positive til en slik pris, én litt mindre gruppe (29 prosent) var negative, mens de øvrige (34 prosent) var usikre.

Tilrettelegging for kompetanseutvikling

En generell konklusjon på bakgrunn av denne undersøkelsen er at kompetanseutviklingstiltak for lærere i videregående skole i stor grad er utformet på fellesfaglærernes premisser. Et hovedfunn, både fra spørreundersøkelsen og fra intervjuene, er at den kompetanseutviklingen yrkesfaglærerne selv opplever å ha størst behov for, er knyttet til endringer i arbeidslivet. Det innebærer at kompetanseutviklingen i mange tilfeller trolig bør finne sted i arbeidslivet, eller i tett samarbeid med aktører i arbeidslivet. Hospitering nevnes som et velegnet kompetanseutviklingstiltak, både av lærere, rektorer, skoleeiere og opplæringskontor. Samtidig kommer det fram at det i praksis kan være vanskelig å gjennomføre hospitering og andre kompetanseutviklingstiltak som krever langvarig fravær fra skolen. For at dette skal la seg gjennomføre på en god måte, må hospiteringen være planlagt lang tid i forveien, slik at man også kan finne gode undervisningsopplegg for elevene i lærernes hospiteringsperioder. I tillegg er det gjerne slik at vellykket hospitering krever et godt organisert opplegg fra bedriftens side. Utviklingen og gjennomføringen av et godt hospiteringsopplegg kan være ressurskrevende, både for bedriften og for den som skal hospitere. I dag foregår dette utviklingsarbeidet i stor grad på lokalt nivå. Et spørsmål som kan diskuteres er om det i noen tilfeller kan være hensiktsmessig at fylkeskommunen eller sentrale utdanningsmyndigheter spiller en mer aktiv rolle i utvikling av hospiteringsopplegg som yrkesfaglærere gis mulighet til å søke på. I den sammenheng vil det også være naturlig å diskutere muligheten for økonomisk kompensasjon til bedrifter som utvikler nye opplegg og stiller egne ressurser til rådighet for lærere som hospiterer.

I tillegg til hospitering, nevner lærerne andre og mindre ressurskrevende kilder til læring i eller i samarbeid med det lokale arbeidslivet. Mange yrkesfaglærere deltar på korte kurs i regi av leverandører eller bransjeorganisasjoner. Noen inviterer inn kontakter fra arbeidslivet til skolene for å holde kurs for lærere, noen ganger også sammen med elever. I tillegg trekkes faget Yrkesfaglig fordypning fram som en viktig samarbeidsarena mellom skole og arbeidsliv. Når lærerne følger opp elever som har praksisperioder i bedrift, får de samtidig en mulighet til å knytte kontakter med bedriftene.

Samtidig som mange lærere har et stort behov for oppdatering i eget fag, er det også mange som har behov for å styrke sin pedagogiske kompetanse. En spesiell utfordring er knyttet til lærere som mangler formelle kvalifikasjoner for å bli fast tilsatt i skolen. Innholdet i yrkesfaglærerutdanningen og PPU ligger utenfor rammene for dette prosjektet. Vi vil likevel formidle tilbakemeldinger fra lærere og rektorer om at det er behov for fleksible modeller og rammer som gjør det mulig for flere å gjennomføre denne utdanningen. Men også lærere med godkjent utdanning har behov for å videreutvikle sin pedagogiske kompetanse. Innad på den enkelte skole kan det fra skoleledelsens side legges til rette for bruk av fellestid til

kompetanseutvikling. På dette området er kurs og seminarer en foretrukket læringsform blant lærerne.

Mange yrkesfaglærerne opplever at den kompetansen de har størst behov for, i liten grad gir uttelling i form av studiepoeng eller lønn. På dette området opplever de at det er store forskjeller mellom yrkesfaglærere og fellesfaglærere. Dette synspunktet får støtte av flere rektorer og skoleeiere. Undersøkelsen tyder på at det er behov for å utvikle flere kompetanseutviklingstiltak for yrkesfaglærere som bygger på lærernes kompetanse, som gir relevant opplæring og som samtidig gir formell kompetanse og lønnsmessig uttelling.

Når det gjelder spørsmålet om en nasjonal yrkesfaglærerpris, er synspunktene delte, både i det kvantitative og kvalitative materialet. Det er bred enighet om at det er mange gode yrkesfaglærere i norsk skole og at det er behov for å synliggjøre yrkesfaglærernes kompetanse og innsats. Noe av motstanden handler om at det vil være vanskelig å utarbeide gode vurderingskriterier. I tillegg peker mange av informantene på at de yrkesfaglige miljøene ofte har en sterk kollegial kultur. En pris som framhever enkeltpersoners prestasjoner vil i verste fall kunne undergrave en slik kultur. Alternativer til en yrkesfaglærerpris kan eventuelt være å premiere en avdeling eller et prosjekt der man har utviklet gode undervisningsopplegg som støtter opp under elevenes læring.